

„Гласът“ на България – фактор в глобалната политика?

Изготвил: Александър Огнянов Алипиев

I. България и НАТО

Силно изострената международна обстановка и трудно предвидимата среда за сигурност в Европа от последните три години създадоха предпоставки за установяване на ролята на България в НАТО като ключова. Решенията, взети на върха в Уелс (2014г.) и във Варшава (2016г.), до голяма степен потвърждават тази посока на развитие. На първо място - от голямо значение е фокусът на НАТО върху засилване на капацитета за реагиране в Източна Европа, който е следствие на действията, предприети от Руската федерация в източната част на Украйна и Крим. В тази връзка, приетият на върха в Уелс План за действие за готовност (Readiness Action Plan) има за основна цел да отговори на “предизвикателствата отправени от Русия”¹, макар и на втори план да стои необходимостта от адекватна реакция спрямо рисковете, свързани с нестабилността и конфликтите в Близкия изток и Северна Африка. Основните точки на плана, които пряко касаят ролята на България в Алианса, са: засилено военно присъствие на ротационен принцип в Източна Европа; подобряване на оперативния капацитет на Силите за реагиране на НАТО (NATO Response Force); създаване на Сили с много висока степен на готовност (Very High Readiness Joint Task Force); изграждане на щабни елементи за интегриране силите на НАТО (NFIUs) в Централна и Източна Европа (включително и в България). Върхът във Варшава потвърди предприетата политика на възпиране чрез формирането на 4 многонационални батальона на ротационен принцип в Литва, Латвия, Естония и Полша.² Общата посока на развитие на НАТО, определена чрез споменатите вече взети решения по отношение на Източна Европа и мерките срещу действията на Руската федерация, създава условия, в които България може да се възползва от ситуацията, за да се установи като ключов партньор с по-висока геополитическа „тежест“.

Към момента, за разлика от други източноевропейски страни членки на НАТО, България е по-предпазлива по отношение на предприетата политика на възпиране спрямо Руската федерация. Свидетелство за това е резервираното отношение на българското правителство

¹Brooke-Holland, L. (2014). *NATO Wales Summit 2014: Outcomes*
<http://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN06981/SN06981.pdf>

²Belkin, P. (2016). *NATO's Warsaw Summit: In Brief*
<https://fas.org/sgp/crs/row/R44550.pdf>

спрямо инициативата на Румъния от лятото на 2016 година за засилено военноморско сътрудничество в Черно Море. В последствие, след решение на върха във Варшава, в Румъния бе изграден Щаб на многонационална дивизия “Югоизток“, който отговаря за командването и управлението на щабния елемент за интегриране на сили в България. По-резервираната позиция на българското правителство по отношение на засилено противопоставяне с Руската федерация намира своето обяснение в настоящите вътрешнополитически настроения в България, които до голяма степен рамкират това поведение. От една страна, пред България стои възможността да установи ролята си на ключов и надежден партньор, което би донесло ценни активи за страната в бъдеще, при една несигурна и нестабилна международна обстановка. В същото време са налични вътрешнополитическите ограничения, лимитиращи активното участие на страната в открити действия в рамките на политиката за възпиране, които биха могли да доведат до ескалиране на конфронтацията с Русия.

В такава деликатна ситуация България трябва да търси начини да се докаже като надежден партньор извън рамките на откритата и публична конфронтация с Русия. Реалните рискове и заплахи за сигурността на страната в основната си част не са от военно естество, а са заложили в значителното руско икономическо влияние върху ключови политически, медийни и обществено активни субекти. Такъв тип влияние крие опасност от инфилтриране на държавни институции и е пряка заплаха за националната сигурност. България трябва да търси подкрепа от своите партньори и да предприеме инициативи именно по линия на ограничаване на скритото влияние от страна на Русия. На първо място - вътрешнополитическите и обществени нагласи не биха могли значително да ограничат такъв тип противодействие, тъй като при него публичният отзвук може да бъде минимизиран. Второ, съвместна работа с партньори в тази насока би създала условия за институционално укрепване във вътрешен план и увеличен капацитет за справяне с такъв тип заплахи, който към момента не е на адекватно равнище. Трето, заявка от българска страна за реална борба с такъв тип заплаха ще установи ролята на страната като ценен партньор, което в бъдеще може да бъде използвано като основа за прокарване на националния интерес. Включването на координирана с ЕС стратегия за ролята на НАТО при противопоставянето на хибридна война в Плана за действие за готовност (RAF)³, потвърждава засиления интерес от страна на нашите партньори за справяне с този проблем.

³ *Warsaw Summit Communiqué, 37.i* (2016)
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

Средата на нестабилност в Близкия изток и Северна Африка също създава значителни предпоставки за засилване на ролята на България като ключов фактор в НАТО. От особено значение са все по-усложняващите се отношения между Република Турция и Алианса. Липсата на доверие между двете страни допълнително дестабилизира региона и създава условия за появата на нови рискове. България може да се възползва от ситуацията, за да се докаже като предвидим и стабилен партньор. За целта е необходимо да се поддържа активното участие на страната във военноморски операции за овладяване на миграционните потоци в Средиземноморието. Споделянето на опит с потенциални страни членки от Западните Балкани и сътрудничеството с тях по пътя им към присъединяване към НАТО също са важни елементи за установяването на България като регионален фактор на стабилност.

II. България и ЕС

Европейският съюз се намира в дълбока екзистенциална криза и съществуването на този проблем се потвърждава от водещи политици в Брюксел.⁴ Причините за това развитие са комплексни, но основните фактори, които обуславят ситуацията, са заложи в нестабилната геополитическа обстановка и липсата на сигурност по отношение на дългосрочното икономическо развитие на страните от ЕС. Фактори като миграционната вълна, заплахата от изостряне на отношенията и конфронтация с трети страни, рисковете от забавен икономически растеж и влошена пазарна среда, създават предпоставки за значително нарастване на обществената подкрепа към крайнодесни политически субекти или към т.нар. „несистемни играчи“. В една такава среда, с цел да се спечели по-голяма вътрешнополитическа подкрепа на национално ниво в отделните страни членки, институциите на ЕС се превръщат в много удобна „мишена“, към която да се насочи общественото недоволство. Това развитие създава реални рискове за замразяване и дори реверсиране на процесите за европейска интеграция. Разбира се, необходимо е да се отчетат и грешките на политическото ръководство на наднационално ниво, което нямаше адекватен план за действие и отговор на новите обществени нагласи. При всички положения, ситуацията изисква сериозни промени в начина на провеждане на политики и на вземане на решения на европейско ниво. В противен случай се рискува да се допусне еродирането на идеите за задълбочена интеграция и провеждане на общи политики от страните в Европа. В тази сложна ситуация България има възможността да играе ключова роля като

⁴ Обръщение за състоянието на Съюза 2016г.
http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-3043_bg.htm

активен участник в процесите на адаптиране на наднационалното ниво спрямо обществените очаквания.

За разлика от много от страните членки в Централна и Източна Европа, общественото доверие спрямо институциите на ЕС в България е сравнително високо, особено на фона на изключително ниското доверие спрямо голяма част от държавните институции. България може да използва наличието на широка обществена подкрепа спрямо ЕС като преимущество при участието си в съставянето на общи политики на европейско ниво. България има потенциала да се превърне в източник на добри практики от сътрудничеството между националното и наднационалното ниво. Например, обществените нагласи в България осигуряват достатъчно „терен“ за по-решителна намеса от страна на ЕС на местно ниво по отношение на миграционните потоци. Освен явните ползи във вътрешен план за националната сигурност на страната, подобна успешна практика би имала огромно значение и за нивата на доверие на институциите от ЕС в останалите страни членки, особено тези, в които евроскептицизмът има значително влияние. ЕС има нужда да докаже, че е наясно с най-наболените проблеми, които вълнуват европейските общества и че активно търси възможности за решаването им, а именно страни като България могат да бъдат носители на такова послание.

Към момента, България не се възползва максимално от ситуацията и трябва да бъде по-активна в търсенето на сътрудничество и подкрепа в европейското пространство за решаване на основни проблеми и минимизиране на съществуващи рискове. Страната ни има изключителна възможност да постави на дневен ред теми за обсъждане в европейското пространство по своя инициатива чрез предстоящото председателство на Съвета на ЕС през първата половина на 2018г. В рамките на председателството, България може да изиграе ролята на мост между страните със сходни проблеми от Източна Европа и западните ни партньори. Например, в държавите от Вишеградската група се наблюдава засилващ се елемент на евроскептицизъм, който може да бъде контролиран именно чрез поставяне на дневен ред решаването на проблемни за тях въпроси, които се споделят и от България и за които институциите на ЕС често биват обвинявани в липса на адекватни планове за действие.

Основна тема за председателството на България трябва да бъде тази за сигурността. Освен задължителното продължаване на темата за миграционния натиск, на дневен ред може да се постави въпроса за създаване на нов интегриран европейски орган за разузнаване и борба с тероризма. Отделните национални органи, особено в по-малките страни членки, често не

разполагат с ресурсите да реагират адекватно на терористичните заплахи, а необходимостта от допълнителна координация между тях също създава пречки за предприемането на навременни действия. Друг потенциален въпрос в областта на сигурността, върху който може да акцентира България, е изграждането на нови общи военни структури на ЕС. Темата е от изключително значение за страните от Източна Европа, особено в контекста на изолационистките намерения на новоизбрания президент на САЩ – Доналд Тръмп.⁵

България трябва да повдигне отново и темата за кохезионната политика, която е ключова за Източна Европа и за преодоляването на регионалните дисбаланси в ЕС. Геополитическата нестабилност наложи забавянето на темповете на растеж на средствата, предназначени за кохезионната политика, а дори имаше и предложения за намаляването им. Превъзможването на различията в развитието на регионите е основна цел на ЕС, за да се осигури ефективното функциониране на единния пазар и България, заедно със страните от Източна Европа, трябва да отстоява тази позиция.

Просперитетът на ЕС и задълбочената интеграция между страните членки са пряко свързани с националния интерес на България и страната ни трябва да води активна политика за подпомагането на стабилното развитие на европейското пространство. Често се внушава, че споделеният суверенитет на страните членки в някои общи политики на ЕС работи против интересите на България. Реалността е, че малките европейски държави с ограничени ресурси биха могли по-ефективно да отстояват интересите си, ако го правят колективно при договарянето с трети страни. Механизмите на ЕС създават достатъчно добри условия за България да защитава и прокарва интереса си, но тя трябва сама да се възползва от наличните инструменти и възможности, за да постига цели от национално значение. Прокарването на националния интерес на страната трябва да бъде разглеждано като намиране на начини за решаването на най-наболелите проблеми на българските граждани днес – проблемите, свързани с дефицита на справедливост и зависимостта на българската съдебна система от олигархични кръгове. Пътят на изграждане на добре функциониращи институции, които да бъдат основа за отхвърляне на установения олигархичен модел, минава през тясно сътрудничество с партньорите ни в ЕС, от които можем да черпим добри практики и опит. В този контекст, националният интерес на страната е тясно свързан с осигуряването на стабилност в европейското пространство.

⁵ Gedmin, J. (2016). *For Europe, Trump Rise Comes at Worst Time*. Politico
<http://www.politico.eu/article/for-europe-trump-rise-couldnt-come-at-worse-time-nato-terrorism-defense/>

III. България и света

България има роля от изключителна важност по отношение на страните от Западните Балкани, на които им предстои присъединяване към НАТО и ЕС. Необходимо е да се положат усилия за предоставяне на оперативна подкрепа и споделяне на опит относно предприсъединителните процеси и специфични изисквания. Осигуряването на стабилност в региона изисква членство на страните от Западните Балкани в НАТО и ЕС. Разбира се, България трябва се подsigури, че това ще се случи без да бъдат засегнати националните интереси на страната, особено по отношение на темата за добросъседство с Република Македония.

В много части от света, западните партньори на България от НАТО и ЕС срещат трудности в поддържането на добри дипломатически отношения, като причините за това са комплексни. Например, в някои части на Африка, исторически фактори от колониалните периоди оказват негативно влияние върху способността на западноевропейските страни да водят ефективни преговори за премахването на съществуващи търговски бариери в тези бързо развиващи се пазари. България може да се възползва от този факт и да влезе в ролята на преговарящ, към когото няма нарушено доверие. Подобна е ситуацията със страните от арабския свят, с които България има традиционно добри отношения. С много от тези държави ще е необходимо тясно сътрудничество за насърчаването на изграждане на демократични институции, които да осигурят по-голяма стабилност в региона и именно България може да се позиционира като ключов фактор в осъществяването на тази цел.